

OILAVIY TARBIYANING SHAXS KAMOLOTIGA TA’SIRI*Shokirova Matluba Kosimjonovna**Pop tumanidagi 9-sonli maktab psixologi***Annotatsiya**

Mazkur maqolada oilaviy tarbiyaning shaxs kamolotidagi o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Oila insonning birlamchi ijtimoiylashuv muhiti sifatida uning ma’naviy, axloqiy, ruhiy va intellektual rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatishi tahlil qilingan. Shuningdek, oiladagi sog‘lom muhit, ota-onalarning tarbiyaviy faoliyati hamda milliy qadriyatlarning shaxs shakllanishidagi roli ochib berilgan.

Kalit so‘zlar.Oila, oilaviy tarbiya, shaxs kamoloti, ma’naviyat, axloqiy tarbiya, ijtimoiylashuv, ota-ona, qadriyatlar, tarbiya, barkamol avlod.

Kirish

Inson shaxsining shakllanishida oila eng muhim ijtimoiy institutlardan biri hisoblanadi. Oila jamiyatning asosiy bo‘g‘ini bo‘lib, unda insonning dunyoqarashi, axloqiy qarashlari, xulq-atvori va hayotiy qadriyatlari shakllanadi. Har bir jamiyatning taraqqiyoti oilalarning mustahkamligi va undagi tarbiya sifatiga bog‘liqdir. Bugungi kunda yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash davlat va jamiyat oldida turgan muhim vazifalardan biridir. Ushbu vazifani amalga oshirishda oilaning o‘rni beqiyosdir. Chunki bola hayotidagi ilk tarbiya oilada boshlanadi va uning keyingi rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi. Shuning uchun oilaviy tarbiya masalasi pedagogika va psixologiya fanlarining dolzarb mavzularidan biri hisoblanadi.

Oilaviy tarbiyaning mohiyati va mazmuni.Oilaviy tarbiya – bu ota-onalar va boshqa oila a’zolari tomonidan bolada ma’naviy, axloqiy, jismoniy, estetik va mehnatga oid sifatlarni shakllantirishga qaratilgan maqsadli faoliyatdir. Oiladagi tarbiya jarayoni bolaning tug‘ilgan kundan boshlab uzluksiz davom etadi va uning butun hayotiga ta’sir ko‘rsatadi. Oilada bola ilk bor mehr-muhabbat, hurmat, mas’uliyat, intizom, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni o‘rganadi. Shuningdek, oila farzandga milliy qadriyatlar, urf-odatlar va an’analarni singdiruvchi asosiy maskan hisoblanadi. Oilaviy tarbiyaning asosiy maqsadi jamiyat uchun foydali, ma’naviy yetuk, mustaqil fikrlovchi va mas’uliyatli shaxsni tarbiyalashdan iboratdir.

Oilaning shaxs kamolotidagi o‘rni.Shaxs kamoloti insonning ma’naviy, axloqiy, intellektual va ijtimoiy jihatdan rivojlanish jarayonidir. Ushbu jarayonda oilaning ta’siri nihoyatda katta. Birinchidan, oila bolaning ruhiy rivojlanishiga ta’sir qiladi. Ota-onaning mehribonligi, e’tibori va qo‘llab-quvvatlashi bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Mehr va e’tibor muhitida voyaga yetgan bolalar odatda faol, ijobiy fikrlovchi va ijtimoiy munosabatlarga tayyor bo‘lib

ulgʻayadilar. Ikkinchidan, oilada axloqiy fazilatlar shakllanadi. Halollik, vatanparvarlik, kattalarga hurmat, kichiklarga gʻamxoʻrlik kabi insoniy sifatlar avvalo oilada tarbiya topadi. Ota-onalarning shaxsiy namunasi farzand tarbiyasida eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. Uchinchidan, oilaning intellektual rivojlanishga taʼsiri katta. Kitobxonlik muhiti mavjud boʻlgan oilalarda bolalarning bilim olishga boʻlgan qiziqishi yuqori boʻladi. Ota-onaning taʼlimga boʻlgan munosabati farzandning oʻqishga boʻlgan masʼuliyatini shakllantiradi.

Oiladagi sogʻlom muhitning ahamiyati. Oiladagi psixologik muhit shaxs kamolotiga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Oʻzaro hurmat, ishonch va mehr-muhabbat hukm surgan oilada bolalar oʻzlarini xavfsiz his qiladilar va erkin rivojlanadilar. Aksincha, oiladagi nizolar, qoʻpollik, befarqlik va zoʻravonlik bolalarning ruhiy holatiga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Bunday muhitda voyaga yetgan bolalarda qoʻrquv, ishonchsizlik, tajovuzkorlik yoki tortinchoqlik kabi holatlar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli oilada sogʻlom maʼnaviy-psixologik muhit yaratish har bir ota-onaning muhim vazifasi hisoblanadi.

Ota-onalarning tarbiyadagi masʼuliyati. Farzand tarbiyasi avvalo ota-onaning zimmasidagi muqaddas burchdir. Ota-onalar farzandlariga nafaqat moddiy, balki maʼnaviy va ruhiy jihatdan ham gʻamxoʻrlik qilishlari lozim. Ota-onalarning quyidagi sifatleri samarali tarbiyani taʼminlaydi:

- Farzandga mehr va eʼtibor koʻrsatish;
- Adolatli va talabchan boʻlish;
- Shaxsiy namuna koʻrsatish;
- Farzandning qiziqishlarini qoʻllab-quvvatlash;
- Mustaqil fikrlashga oʻrgatish;
- Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish.

Tarbiyada ota va onaning hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Ota oilada masʼuliyat, qatʼiyat va mehnatsevarlik namunasini koʻrsatsa, ona mehr-muhabbat, sabr-toqat va ezgulik fazilatlarini shakllantiradi.

Milliy qadriyatlar va oilaviy tarbiya. Oʻzbek xalqining boy maʼnaviy merosi va milliy qadriyatlari yosh avlod tarbiyasida muhim manba hisoblanadi. Kattalarga hurmat, qarindosh-urugʻlarga ehtirom, mehmondoʻstlik, mehr-oqibat va hamjihatlik kabi qadriyatlar oilaviy tarbiyaning asosini tashkil etadi. Milliy qadriyatlar asosida tarbiyalangan yoshlar oʻz xalqining tarixini, madaniyatini va urf-odatlarini qadrlaydigan, Vatan ravnaqi uchun xizmat qiladigan barkamol insonlar boʻlib voyaga yetadilar.

Zamonaviy oilaviy tarbiya muammolari. Hozirgi kunda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi oilaviy tarbiya oldiga yangi vazifalarni qoʻymoqda. Baʼzi hollarda ota-onalarning farzand tarbiyasiga yetarli vaqt ajratmasligi, oilaviy muloqotning kamayishi

va virtual muhitning kuchayishi tarbiya jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli ota-onalar zamonaviy sharoitda farzandlarning internetdan foydalanishini nazorat qilishlari, ular bilan muntazam suhbatlashishlari va bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etishlariga e'tibor qaratishlari zarur.

Xulosa

Oilaviy tarbiya shaxs kamolotining eng muhim omillaridan biridir. Oila bolaning ma'naviy, axloqiy, intellektual va ruhiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ota-onalarning farzand tarbiyasiga mas'uliyat bilan yondashishi, oilada sog'lom psixologik muhit yaratishi hamda milliy qadriyatlarni singdirishi barkamol avlodni voyaga yetkazishning muhim sharti hisoblanadi. Demak, jamiyat taraqqiyoti va kelajak avlodning baxtli hayoti ko'p jihatdan oiladagi tarbiya sifatiga bog'liqdir. Shuning uchun oilaviy tarbiyaga doimo alohida e'tibor qaratish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. G'oziev E.G'. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Shoumarov G'.B. Oila psixologiyasi. – Toshkent: Sharq, 2018.
5. Davletshin M.G. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2018.
6. Mavlonova R., To'rayeva O. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
7. Musurmonova O. Oila ma'naviyati va tarbiyasi. – Toshkent: Fan, 2019.
8. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.